

NHỮNG CON CHỮ DỊU DÀNG CỦA VICTOR HUGO

LES MISÉRABLES (3)

Một Người Mẹ Gặp Một Người Mẹ.

Ở Monfermeil, gần Paris, khoảng đầu thế kỷ này, có một hàng cơm nhỏ ở ngõ Boulanger, loại quán ngày nay không còn nữa. Vợ chồng anh chủ tên Thénardier. Trước cửa có một tấm bảng đóng ngay vào tường, bên trên khung cửa. (...) Một xe ba gác nằm trước quán (...) Dưới trục xe có một cái xích sắt thòng gần sát đất. Hai đứa bé gái ngồi trên cái vòng cung ấy giống như đang ngồi trên một chiếc võng đu. Đứa lớn chừng hai tuổi rưỡi, đứa nhỏ độ 18 tháng. Đứa nhỏ ngồi trong lòng đứa lớn. Cả hai choàng cổ nhau trông rất đáng yêu. Một chiếc khăn buộc giữ cho chúng khỏi ngã. Áo quần chúng rất xinh và cầu kỳ đôi chút. Trông chúng hơn hở như hai đóa hoa hồng giữa đồng sắt rí. (...)

Cạnh đấy, bà mẹ ngòm xồm ở ngưỡng cửa đu đưa võng con bằng một sợi dây dài. Người mẹ không có vẻ gì đáng ưa nhưng thấy đôi mắt mẹ như ôm ấp con, lo lắng sợ con ngã với bản năng của người mẹ, người ta cũng cảm động. Các vòng xích mỗi lần đu đưa lại kêu ken két như giận giữ. Hai đứa nhỏ thích chí. Năng chiều cũng xen vào cuộc vui. (...)

Người đàn bà vừa đưa võng ru con vừa hát một bài tình ca quen thuộc, giọng sai lạc:

“Đàn phải thế”, chàng trai thô thể.

Mãi hát, mãi ngắm con, mẹ không chú ý gì khác. Có người bước tới gần mẹ. Khi mẹ bắt vào đoạn thứ nhất khúc hát thì nghe tiếng nói bên tai:

“Hai cháu bé của bà trông xinh quá!”

-Với cô Imogine điếm lệ đa tình.

Mẹ hát tiếp câu ấy, trả lời cho khách lạ, rồi mới quay lại nhìn.

Một phụ nữ đang đứng trước mặt mẹ, cách vài bước, trên tay bế một đứa nhỏ, trên lưng lại mang cái đỡ lớn ra vẻ nặng lắm.

Đứa bé trên tay nàng thật đẹp, độ hai hay ba tuổi. Cách ăn mặc đom đóm của nó cũng có thể sánh với hai đứa con mẹ chủ quán Thénardier. Mũ nó có viền dăng ten, áo ngoài có nhiều dây giải, chiếc váy ngắn héch lên để lộ cặp đùi trắng, bụng bẫm và chắc nịch, trông thật hồng hào mạnh khỏe. Hai má phình phình như hai quả táo. Còn đôi mắt thì chưa nói được nhưng có lẽ to và hàng mi dài rất đẹp. Bé đang ngủ, giấc ngủ tuyệt đối tin cậy của tuổi thơ trong vòng tay âu yếm của mẹ.

Người mẹ trông nghèo nàn và buồn bã. Nàng ăn mặc như một người thợ sắp quay về làm nông dân. Trông nàng trẻ lắm, đẹp hay xấu chẳng biết, có lẽ đẹp, nhưng ăn mặc như thế thì nào ai biết được đẹp-xấu. Mái tóc dày, có một mớ óng vàng đổ xuống, còn bao nhiêu được tóm chặt trong chiếc mũ vải thô, xấu xí, chật hẹp, giải buộc dưới cằm. Hàng răng đẹp nhưng nàng không cười. Đôi mắt hình như vừa ráo lệ không lâu.

Vẻ xanh xao, trông rất mệt nhọc và bệnh hoạn, nàng cúi nhìn đứa con đang ngủ trên tay với cái nhìn riêng biệt của người mẹ nuôi con một mình. Một chiếc khăn xanh rộng, giống như khăn dành cho thương binh, gấp chéo thành khăn quàng, che lấp đường nét thân thể. Bàn tay rám nắng lắm chám những vết đỏ. Ngón trở sần sùi đầy vết kim châm. Nàng mặc một chiếc áo choàng nâu đan bằng laine xấu, một áo dài vải thô, chân mang đôi giày to bản.

Đó là Fantine. Khó nhận ra, nhưng nếu nhìn kỹ thì thấy nàng vẫn đẹp. Má bên phải có một vết nhăn buồn giống như nét chán chường sớm hiện. Bộ cánh ngày nào làm bằng lụa là, bằng vui tươi diên đại, bằng cung đàn tiếng hát... nay đã bay biến! Những giọt sương hoa lộng lẫy như kim cương dưới ánh mặt trời cũng tan biến như thế, để tro lại cành cây đen sì!

(...)

Từ cố vô thân, nàng chẳng còn biết nương tựa vào đâu. Mặc dù trót sa chân lỡ bước, song, như chúng ta đã biết, bản chất Fantine đoan trang và kín đáo. Nàng cảm thấy khốn quẫn đến nơi và không biết còn tuột dốc tới đâu nữa. Tự nhủ mình phải can đảm lên, nàng có ý muốn quay về quê hương Montreuil, may ra gặp chỗ quen thuộc thu xếp giùm cho một việc làm. Có điều là cần phải giấu diếm xóm làng đoan đời sa ngã đã qua. Nàng lờ mờ cảm thấy một cuộc chia ly mới còn đau đớn hơn cuộc chia ly trước với kẻ phụ tình. Lòng se lại, nhưng đành phải quyết tâm.

(...)

Nàng đã cương quyết từ bỏ các món trang sức đẹp, thay áo hoa bằng áo vải. Những thứ lụa là, giải dăng ten, nàng đem cắt may hết cho con. Đứa nhỏ hiện nay là nguồn kiêu hãnh độc nhất và thiêng liêng của nàng.

Nàng đem bán tất cả cái gì có thể, được hai trăm quan. Trang trải xong công nợ vặt vãnh, trong lưng chỉ còn tám mươi quan.

Một buổi sáng âm áp, người thiếu phụ hai mươi hai tuổi ấy từ giã kinh thành Paris, cõng con ra đi. Ai trông thấy cảnh ấy cũng đều phải ái ngại cho mẹ con nàng. Trên đời, người đàn bà trẻ ấy chỉ còn đứa nhỏ và đứa nhỏ cũng chỉ có người đàn bà ấy. Bởi vì tự cho con bú nên ngực suy yếu, nàng húng hắng ho.

(...)

Suốt buổi sáng đi bộ, thỉnh thoảng để nghỉ chân, nàng đạp thứ xe nhỏ ở ngoại ô, trả bốn xu cho một dặm. Giữa trưa, Fantine đến Monfermeil và dừng lại ở ngõ Boulanger.

Khi đang qua hàng Thénardier, nàng trông thấy hai đứa bé gái chơi say sưa trên chiếc dây đu khổng lồ. Cảnh ấy làm cho nàng lóa mắt nên dừng lại.

Rõ hai đứa bé là một thứ bùa mê cho bà mẹ.

Fantine đứng nhìn, trong lòng rất cảm động. Chỗ nào có thiên thần tức là chỗ ấy gần thiên đàng, nàng nghĩ. Nàng tưởng như nhìn thấy trên đầu quán có chữ “NOI ĐÂY” (ICI) huyền bí. Hai đứa bé trông sung sướng làm sao! Nàng nhìn mãi, say sưa mãi. Lòng nàng thật xúc động nên khi người mẹ ngừng lại lấy hơi giữa hai câu hát thì nàng không thể nhịn mà không nói ra câu chúng ta đã biết ở trên:

“Hai cháu bé của bà trông xinh quá!”

Giống vật dù hung dữ đến đâu mà khi thấy người ta vuốt ve con mình cũng hóa hiền lành. Người mẹ nhìn lên và cảm ơn, rồi mời khách ngồi xuống trên tám ghế gỗ kê trước quán, còn mình thì vẫn ngồi yên ở bậc cửa.

Hai người trò chuyện.

“Tôi là bà Thénardier. Vợ chồng chúng tôi là chủ cái quán này.”

Rồi mẹ khe khẽ hát nốt câu ca dang dở.

Mụ Thénardier người to béo, tóc hung, vóc dáng thô lỗ, trông ra tuồng vợ một anh lính thua trận. Thế mà vì đọc nhiều tiểu thuyết, lúc nào mụ cũng ra dáng ẻo lả mới thật kỳ quặc làm sao! Nhìn mụ, người ta tưởng là một người đàn ông làm duyên ông ẹo. Đó là kết quả của những cuốn tiểu thuyết quen thuộc của loại gái hàng com.

Mụ cũng còn trẻ, chỉ độ ba mươi. Giả thử mụ đứng thẳng chứ không ngồi xồm thì có lẽ cái vóc người cao lớn, thân hình hộ pháp đáng làm diễn viên cho rạp xiếc lưu động ấy đã làm cho khách phải giật mình, ngán ngại mà không dám bày tỏ ý định. Số mệnh người ta thay đổi vì một dáng ngồi hay đứng là như thế.

Khách kể chuyện mình, có pha chút dối trá:

-Làm thợ, chồng chết, ở Paris không có việc, phải về quê nhà kiếm ăn. Đi từ Patis lúc sáng; đi bộ mà lại cõng con nên cũng mệt, gặp chuyến xe đi Villemomble, đã đạp một chặng đường; từ đấy lại đi bộ đến Monfermeil; đứa bé cũng đi chút ít, chút ít thôi, nó còn bé lắm, rồi lại phải bế nó lên và “con chó con” ngủ thiếp suốt dọc đường.

Nói đến đây, nàng say sưa hôn con một cái, làm cho con bé thức dậy.

Nó mở mắt, đôi con mắt to và xanh như mắt mẹ, và nhìn.

Nhìn gì? Chẳng nhìn gì cả mà lại nhìn tất cả với cái vẻ trang trọng và có khi nghiêm nghị của con trẻ. Đó là sự huyền bí của tuổi thơ tươi sáng bên cạnh đạo đức xé chiều của chúng ta. Tựa hồ chúng cảm thấy chúng là thiên thần và biết chúng ta chỉ là bọn người tai phàm mắt tục.

Thế rồi đứa bé bật cười và mặc kệ người mẹ cố giữ lại, nó cứ tụt xuống đất, hết sức buồng bình như mọi đứa trẻ thèm được chạy. Bỗng, trông thấy hai đứa kia trên dây đu, nó đứng sững ngay lại, thè lưỡi ra khâm phục.

Mụ Thénardier cởi chiếc khăn cho hai đứa con lò dò xuống, rồi nói:

“Ba con cùng nhau chơi đi.”

Trẻ con ở cái tuổi ấy làm quen với nhau rất chóng. Chỉ một phút sau, hai đứa trẻ nhà Thénardier đã cùng con bé mới chơi trò đào lỗ dưới đất, coi bộ rất thích thú.

Con bé mới đến tính thật là vui. Cái vui của đứa trẻ là phản ảnh lòng hiền từ của người mẹ. Nó nhặt một que củi làm xẻng, mím môi đào một cái hố vừa đủ chôn một con ruồi. Công việc đào huyệt từ tay trẻ con cũng hóa ra là việc vui vẻ.

Hai người đàn bà vẫn trò chuyện:

“Con bé nhà bà tên gì nhỉ?”

“Cosette.”

(...)

“Con bà mấy tuổi?”

“Cháu sắp lên ba.”

“Thế thì cũng bằng con cháu lớn nhà tôi.”

Trong lúc ấy ba đứa bé đang chụm đầu vào nhau, vẻ lo ngại và thích thú. Có một biến cố vừa xảy ra: một con giun to tươg từ dưới đất chui lên; thế là ba đứa sợ, và lại mê mẩn nhìn. Ba cái trán sáng sủa kề gần nhau, trông giống ba cái đầu trong một vành hào quang.

Mụ Thénardier nói lớn:

“Trẻ con có khác, chúng thân với nhau nhanh thế! Ai chẳng bảo là ba chị em.”

Người mẹ kia ý chừng chỉ chờ đón cái tia lửa ấy. Nàng nắm ngay lấy tay mụ Thénardier, nhìn vào tận mắt mà hỏi:

“Bà có bằng lòng giữ hộ con bé cho tôi không?”

Mụ Thénardier ngạc nhiên, làm một điệu bộ như không nhận mà cũng không từ chối.

Fantine nói:

“Bà hiểu cho, tôi không thể đem cháu về quê được. Công việc làm ăn buộc phải thế. Có con mọn kè kè thì còn ai người ta dám mượn. Cái xứ gàn dở như thế đấy. Có lẽ lòng Trời run rủi cho tôi đi qua đây. Khi tôi thấy được hai cháu bé của bà xinh đẹp, sạch sẽ, sung sướng, tôi rất xúc động. Tôi tự nhủ: Bà này chắc khéo nuôi con. Phải đấy. Chúng nó sẽ thành ba chị em. Với lại, chỉ ít lâu thôi tôi sẽ trở lại. Bà trông giúp hộ con bé nhé?”

“Để còn xem thế nào đã.”

“Mỗi tháng tôi trả cho bà 6 phật lạng.”

Đến đây thì từ trong quán có tiếng đàn ông nói chõ ra:

“Kém bảy quan cũng không được. Và phải trả trước sáu tháng.”

Mụ Thénardier tính:

“Sáu bảy, bốn mươi hai.”

“Tôi xin trả đủ.”

Giọng đàn ông phía trong lại nói:

“Còn phải thêm mười lăm quan để chi trước những món lật vật.”

Mụ Thénardier lại tính:

“Cộng tất cả là năm mươi bảy quan.”

Và qua những con số đó, mụ thì thầm hát:

- “Đành phải thế”! chàng trai thỏ thẻ.

Fantine nói:

“Tôi sẽ đưa trọn. Tôi có những tám mươi quan. Tôi cũng còn đủ để về quê nếu chịu khó đi bộ. Tôi sẽ đi làm, khi dành dụm được ít nhiều, thế nào tôi cũng đến đón viên ngọc của tôi.”

Giọng đàn ông hỏi thêm:

“Con bé có quần áo gì không?”

Mụ Thénardier:

“Chồng tôi đấy.”

Fantine đáp:

“Hắn phải có chứ. Hòn ngọc của tôi sao lại không có quần áo? Tôi cũng đoán biết đó là ông nhà rồi. Bộ cánh con bé tôi trông đẹp ra phết đấy chứ? Nó có hàng lỗ. Loại áo hàng áo lụa như của một bà quý phái vậy. Tôi để cả trong đây này.”

Tiếng đàn ông:

“Thế thì phải để lại cho nó.”

“Không để lại thì giữ làm gì? Có là điên mới mặc cho con trần truồng như nhộng.”

Lúc này chủ quán mới lộ mặt ra:

“Được rồi.”

Hai bên điều đình xong. Người mẹ tối hôm ấy ngủ trọ lại nhà hàng, trao tiền và gửi con.

Sáng hôm sau nàng ra đi, thắt lại cái dây bẹn và nhẹ hẫng vì đã bỏ hết quần áo của con ra. Nàng mong rằng chỉ ít lâu sau sẽ trở lại. Người ta bình tĩnh xếp đặt những chuyến đi như thế, nhưng bên trong người ta nát ruột nát gan.

Một bà hàng xóm nhà Thénardier thuật lại:

“Tôi gặp một người bà đàn bà trẻ vừa đi vừa khóc ở ngoài phố, thật đáng thương cảm.”

Fantine vừa ra khỏi quán, tên Thénardier đã bảo vợ:

“Rõ là may, ngày mai phải trả món nợ một trăm mười quan, mà tôi còn thiếu năm mươi quan. Không có món này chưa biết xoay sở sao với lão mõ tòa? Mẹ mày thật là khéo đem hai đứa trẻ làm gài bẫy chuột!”

Mụ Thénardier đáp:

“Mà có định bẫy gì đâu.”

(...)

Sơn Ca.

Muốn làm giàu, độc ác cũng chưa đủ, cho nên hàng cơm của Thénardier càng ngày càng suy.

Nhờ có cái khoảng 57 phật lạng của Fantine mà Thénardier thanh toán cho chủ nợ và tránh lòi thối với mõ tòa.

Tháng sau, hắn lại túng tiền. Mụ vợ đem hết quần áo của Cosette đi Paris, cầm cố được 60 quan.

Tiền hết món tiền ấy rồi, vợ chồng Thénardier dần dần coi Cosette như một con bé nuôi làm phúc và đối xử với nó như một đứa ăn báo cô. Quần áo nó bị đưa đi cầm cả rồi nên nó phải mặc những đồ thừa thải của hai đứa con mụ chủ, cũ rách, toàn là giẻ. Ăn thì thì cho rất canh thừa cơm cặn của cả nhà, hơn con chó một chút nhưng thua con mèo. Vả lại thường thì nó vẫn ăn chung với chúng ở găm bàn, cũng được dùng một cái bát gỗ như chúng.

Mẹ nó về Montreuil cứ mỗi tháng viết một phong thư, hay nói cho đúng hơn là mượn người viết một phong thư để hỏi thăm con. Lần nào vợ chồng Thénardier cũng trả lời một điệu:

“Costte hay ăn chóng lớn lắm”.

Khi số tiền trả trước cho 6 tháng đã hết, từ tháng thứ 7, Fantine đều đều mỗi tháng gửi qua 7 quan. Nhưng chưa hết năm Thénardier đã nói với vợ:

“Nó làm như đang thi ân cho mình! Có bảy phạt lạng thì nên trò trống gì?”

Rồi hẳn viết thư đòi mười hai quan.

Mẹ thấy nói con ăn chơi mạnh khỏe lại chóng lớn thì cũng bằng lòng, và gửi thêm số tiền mười hai phạt lạng.

Ở đời, hễ có yêu thì đồng thời có ghét. Mẹ Thénardier yêu tha thiết hai đứa con mình cho nên mẹ rất ghét con người khác. Thật là buồn khi thấy rằng tình yêu thương của người mẹ mà cũng có những mặt xấu! Đáng thương cho con bé Cosette ở nhà mẹ nào chiếm bao nhiêu chỗ, thế mà mẹ làm như nó chiếm mất phần của con mẹ, nó thở tranh mất không khí của con mẹ. Mẹ, cũng như nhiều kẻ cùng giống, hằng ngày đã biết hôn hít vuốt ve thì hằng ngày cũng phải biết chửi bới đánh đập. Nếu không có con Cosette thì hẳn là mấy đứa con mẹ dù được yêu thương đến đâu tất cũng có lúc bị chửi bị đập. Có Cosette ở đây, Cosette gánh vác hộ chúng điều ấy. Chúng chỉ lãnh những cái hôn hít vuốt ve. Còn Cosette hễ mỗi lần động tay động chân là một lần bị phạt bị mắng một cách vô lý. Con bé hiền lành yếu ớt không hiểu gì về cuộc đời, về Chúa, chỉ thấy mình quanh năm bị phạt, bị mắng, bị hành hạ mà ở cùng nhà, hai đứa nhỏ kia cũng giống như mình lại sướng như tiên.

Mẹ Thénardier đã ác với Cosette thì Éponine và Azelma cũng ác theo. Ở cái tuổi ấy, con là rập khuôn của mẹ. chỉ khác mỗi điều là con nhỏ, mẹ to.

Một năm qua, rồi qua một năm nữa. Trong làng người ta bảo nhau:

“Vợ chồng Thénardier thế mà phúc đức! Nhà đã khó lại còn nuôi thêm một con bé bị bỏ rơi nữa.”

Ai cũng tưởng Cosette là đứa con bị mẹ bỏ.

Lúc đó, không biết gã Thénardier dò ở đâu mà biết được rằng Cosette chính là đứa con hoang nên mẹ nó phải giấu. Hẳn bèn đòi phải đưa 15 quan một tháng, nói rằng con bé lớn rồi nên ăn uống hao tốn lắm. Gã lại dọa nếu không đưa tiền thì sẽ thì đuổi con bé đi.

Thế là Fantine phải trả đủ mười lăm phạt lạng.

Mỗi năm con bé một lớn thì những nỗi đau khổ của nó cũng lớn theo. Khi còn bé tí, Cosette là cái bung xung của hai đứa con nhà chủ; lúc lớn lên được một chút, nghĩa là chưa đầy năm tuổi thì nó thành ra đứa đầy tớ cho cả nhà.

Năm tuổi, ai tin được điều đó!

Than ôi, thế mà quả có như vậy thật.

Thảm cảnh xã hội thì có từ nan gì con trẻ? Chúng ta chẳng thấy vụ án Dumolard vừa rồi đó sao? Tội phạm là một trẻ mồ côi nay đã biến thành kẻ cướp. Các tài liệu chính thức cho biết từ hồi lên năm, em Dumolard đã trợ vợ một mình, không thân thích nương tựa, phải “lao động và ăn cắp để sống.”

Cosette phải lo các việc vặt, rửa bát, quét sân, dọn dẹp các buồng, có lúc phải khiêng vác đồ đạc nặng nữa. Gặp thời kỳ mẹ nó gửi tiền thất thường, trễ đi vài tháng, vợ chồng Thénardier được thể càng hành hạ nó hơn. Nếu Fantine trở lại Monfermeil ba năm sau thì đến nàng cũng không thể nhận ra con mình nữa. Con bé khi vào nhà mẹ Thénardier xinh tươi bao nhiêu thì đến nay lại gầy còm, xanh xao bấy nhiêu. Dáng đi nó rụt rè, sợ sệt mà vợ chồng Thénardier lại nhận xét là “gian hiểm.”

Chịu đựng bất công lắm nên con bé hóa ra cau có, đời khổ quá hóa ra xấu xí. Cả người nó chỉ còn mỗi đôi mắt là đẹp. Ai trông thấy đôi mắt ấy cũng phải thương vì càng to càng thấy mênh mông nỗi khổ.

Mùa rét, chưa sáng mà con bé không đầy sáu tuổi ấy đã ra đường quét tuyết. Nó run lấy bầy trong mấy miếng giẻ che thân. Hai bàn tay nhỏ xíu và đỏ như ôm một cái chổi to tướng; ở mỗi khóe mắt có một giọt lệ ngấp ngừng. Thật quá nỡ lòng!

Quanh đấy người ta gọi nó là con Sơn Ca. Người bình dân hay thích ví von, đặt cho nó cái tên ấy vì thấy nó y hệt con chim, lúc nào cũng run rẩy, lúc nào cũng sợ hãi, giật mình. Trong nhà và cả trong làng sáng tinh sương chưa có ai dậy đã thấy nó ở ngoài đường rồi..

Nhưng tội nghiệp, con Sơn Ca này không bao giờ hát cả.

[]